

Znanstveno-stručni skup

SEMILOGIJA OBRAMBENOGA DOMOVINSKOG RATA

Sveučilište u Zadru – Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo

Znanstveno – stručni skup

SEMILOGIJA OBRAMBENOGA DOMOVINSKOG RATA

PREDGOVORI

SAŽECI

PREGLED EKSPONATA IZLOŽBE

Zadar, 5. prosinca 2013.

Urednik:

Marin Sabolović

Oblikovanje i grafička priprema:

Tome Marelić, GRAFOS, print & copy centar

Korektura:

Goran Vuković

Tiskara:

GRAFOS print & copy centar

Naklada:

250

Autor izložbe:

Marin Sabolović

Generalni pokrovitelj:

Studentski zbor Sveučilišta u Zadru

Pokrovitelji:

Sveučilište u Zadru- odjel za povijest

Grad Zadar

Jacquard Zagreb

IKOM Zagreb

Mjesto održavanja:

Sveučilište u Zadru

Obala kralja Petra Krešimira IV, Zadar

Programski odbor:

Doc. dr.sc. Zlatko Begonja

Izv. prof. dr.sc. Josip Faričić

Dr.sc. Željko Heimer

Marin Sabolović

Goran Vuković

Predložene teme znanstveno-stručnog skupa:

Srpska pobuna u Hrvatskoj i početak obrambenoga Domovinskog rata

Agresija na Republiku Hrvatsku i stvaranje oružanih snaga Republike Hrvatske

Znakovlje dobrovoljačkih postrojbi prije formiranja oružanih snaga Republike Hrvatske

Službene odore i znakovlje Republičkoga sekretarijata za unutrašnje poslove SRH i Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske

Službene odore i znakovlje Zbora narodne garde i Oružanih snaga Republike Hrvatske

Prevladavajući motivi u hrvatskom ratnom znakovlju

Faleristički elementi Domovinskog rata

Heraldički elementi Domovinskog rata

Veksilološki elementi Domovinskog rata

Skulpturalna i arhitektonska spomen-obilježja Domovinskog rata

Slobodno i umjetničko izražavanje u Domovinskom ratu – plakati, poster, glazba, grafike, grafiti

SADRŽAJ:

PROGRAM

PREDGOVORI

Izv. prof. dr. sc. Josip Faričić	2
bojnik dr. sc. Željko Heimer, dipl. ing.	4
Marin Sabolović	6

SAŽECI

Vučur, I. : <i>Pobuna policajaca u SJS Drniš</i>	10
dr. sc. Sekula Gibač, J.: <i>Počeci srpske pobune – DonjiLapac</i>	11
Jamičić, Ž. : <i>Službene odore i zankovlje RSUP-a i MUP-a</i>	12
Mladineo, G.: <i>Konstruiranje srpske paradržave u Hrvatskoj: simboli u prostoru</i>	13
Kramberger, Ž.: <i>Pregled ikonografije pobunjeničkih elemenata</i>	14
Bojmić, F.: <i>Agresija na Republiku Hrvatsku i stvaranje Oružanih snaga RH</i>	15
Neveščanin, I., Smetko, A. : <i>Semiološki aspekti izložbe „Domovinski rat“</i>	16
Sabolović, M.: <i>Službene odore Oružanih snaga RH</i>	17
doc. dr. sc. Sušac, V.: <i>Vojno znakovlje i slogani – između arbitarnosti i motivacije</i>	18
dr.sc. Heimer, Ž.: <i>Vojne zastave postrojb i iz Domovinskog rata</i>	19
Buovac, M.: <i>Semiologija Domovinskog rata na primjeru filatelije</i>	20
dr.sc. Rajič, S.: <i>Simbolika dušebrižništva u Domovinskom ratu</i>	21
Markuš, D.: <i>Simbolika Hrvatskog radija Vukovar</i>	22

PREGLED EKSPONATA

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA REPUBLIKE HRVATSKE	24
ORUŽANE SNAGE REPUBLIKE HRVATSKE	24
HRVATSKA KOPNENA VOJSKA	25
HRVATSKO RATNO ZRAKOPLOVSTVO	25
HRVATSKA RATNA MORNARICA	25
SIMFONIJSKI ORKESTAR OS RH	26

PROGRAM

OTVORENJE

10:10 - 10:40 Otvorenje Znanstveno-stručnog skupa

IZLAGANJA

10:50 Ilija Vučur: *Pobuna policajaca u SJS Drniš*

11:10 dr.sc. Janja Sekula Gibač: *Počeci srpske pobune – DonjiLapac*

11:30 Željko Jamičić: *Službene odore i zankovlje RSUP-a i MUP-a*

11:50 Rasprava I.

12:00 - 12:20 Stanka i prigodni koktel

12:20 Goran Mladineo: *Konstruiranje srpske paradržave u Hrvatskoj: simboli u prostoru*

12:40 Vjeko Kramberger: *Pregled ikonografije pobunjeničkih elemenata*

13:00 Frane Bojmić: *Agresija na Republiku Hrvatsku i stvaranje Oružanih snaga RH*

13:20 Rasprava II.

13:30 - 16:00 Stanka za ručak

16:00 Ivica Neveščanin, Andreja Smetko: *Semiološki aspekti izložbe „Domovinski rat“*

16:20 Marin Sabolović: *Službene odore Oružanih snaga RH*

16:40 doc. dr. sc. Vlado Sušac: *Vojno znakovlje i slogani – između arbitrarnosti i motivacije*

17:00 dr.sc. Željko Heimer: *Vojne zastave postrojbi iz Domovinskog rata*

17:20 Rasprava III.

17:30 - 17:50 Stanka

17:50 Marin Buovac: *Semiologija Domovinskog rata na primjeru filatelije*

18:10 dr.sc. Slavko Rajič: *Simbolika dušebrižništva u Domovinskom ratu*

18:30 Damir Markuš: *Simbolika Hrvatskog radija Vukovar*

18:50 Rasprava IV.

19:00 Otvorenje prigodne izložbe

Znanstveno – stručni skup

SEMIOLOGIJA OBRAMBENOGA DOMOVINSKOG RATA

PREDGOVORI

Obrambeni i oslobodilački Domovinski rat ključan je proces u stjecanju neovisnosti suvremene hrvatske države. Taj je rat odgovor na brutalnu velikosrpsku agresiju koja je u Hrvatskoj izazvala brojne, neprocjenjive i dugoročno nesagledive ljudske i materijalne žrtve. Agresija na Hrvatsku potpomognuta pobunjenim dijelom srpske manjine bila je sredstvo pomoću kojega je Miloševićev režim uz suradnju oživjelog četništva na ruševinama socijalističke Jugoslavije namjeravao ostvariti nacionalističke ideje dijela srbijanske političke, ali i akademske zajednice. Unatoč društveno-gospodarskim problemima i višestrukim patnjama kojima su bili izloženi stanovnici okupiranih ili vojnim operacijama zahvaćenih hrvatskih krajeva, Domovinski rat je bio prigoda da se na brojnim poljima postigne zajedništvo svih ljudi dobre volje, najprije onih koji su stali u izravnu obranu domovine, a zatim i svih drugih koji su na različite načine pridonosili uspostavi mira, univerzalnog simbola koji su nastojali prigrliti svojoj hrvatskoj državi. U tom kontekstu, najnovija hrvatska vojna povijest ne može se pisati samo na temelju geostrateške analize i razmatranja pojedinih vojnih operacija te njihovih vojnih, političkih i pravnih posljedica. Važno je uvažiti i različita gospodarska, kulturna i odgojna motrišta različitih struktura, procesa i međuodnosa koji su povezani uz ključne ratne događaje. Istraživački interes zacijelo zaslužuje i semiologija Domovinskog rata, koja se odnosi na znakovlje pojedinih rodova vojske, ratnih postrojbi i s njima povezanih ustanova, ali i ona koja se na različite načine odražava u bogatoj semantici koja je zastupljena u književnosti, likovnoj i glazbenoj umjetnosti te u drugim aspektima kulturnoga izražavanja. S obzirom na to da svaki simbol kao svojevrsni mehanizam komunikacije sublimira neki osjećaj, doživljaj, misao, poruku i dr., u bitnome može izraziti identitet kao važno društveno kvalitativno obilježje. Stoga simbol može imati različite funkcije, od prepoznavanja nekog pojma ili pojave do tumačenja i imaginacije složene materijalne ili duhovne stvarnosti. Štoviše, kako navode Jean Chevalier i Alain Gheerbrant u *Rječniku simbola* „nije dostatno reći da živimo u svijetu simbola – svijet simbola živi u nama“. I doista, u najvećem dijelu građana Republike Hrvatske živi svijet simbola Domovinskog rata. Već i sam pojam *Domovinski rat* ima višestruku semantiku. Naziv jasno pokazuje njegovo značenje za domovinu koja

stoljećima nije bila samostalna već je bila samo dio, često periferan, različitih europskih državnih zajednica. Međutim, taj naziv donekle je nedorečen, moglo bi se reći da je simbol nedovoljno jasan u percepciji onih koji nisu svjedoci ili onih koji nisu suvremenici ratnih zbivanja koji su s njim povezana. Osobit je problem kod prevođenja tog naziva na strane jezike jer ga doslovan prijevod bez odgovarajućih objašnjenja ogoljuje. Još je neprikladnije njegovo korištenje izvan konteksta koje ga semantički izobličuje. Primjerice, često se može reći da je početkom 90-ih godina 20. st. hrvatsko gospodarstvo stagniralo ili nazadovalo zbog Domovinskog rata. Ispravno bi bilo reći da je gospodarstvo, uz ostale uzroke, umnogome stagniralo ili nazadovalo zbog velikosrpske agresije na Hrvatsku. Pridjev *Domovinski* ponajbolje funkcionira u kontekstu atribucija obrambeni i oslobodilački koje se pridodaju uz semantički tešku riječ *rat*. Sama riječ *rat* ponajprije asocira na nešto negativno uz iznimku kada se radi o ratu koji neka strana vodi s isključivim ciljem oslobođenja i obrane, odnosno uništenja zla te uspostave mira i pravde. Dakle, onda kada se posebno intenziviraju sva raspoloživa sredstva za stjecanje *slobode*, temeljne vrednote suvremenoga čovječanstva.

Stvaranje samostalne Republike Hrvatske i obrambeni Domovinski rat koji je uslijedio nesumnjivo su ključni događaji u povijesti hrvatskog naroda. Velike patnje i stradanja koje su građani Republike Hrvatske podnosili u prvoj polovici devedesetih godina 20. stoljeća, bilo kao posljedicu neposredne ratne ugroze ili nužnosti života u ratom zahvaćenom hrvatskom društvu, spadaju u takva razdoblja nacionalne povijesti u kojima su emocije izraženije nego u drugim „redovitim“ periodima povijesti. U takvim okolnostima stvaraju se nacionalni simboli koji imaju posebno značenje za budućnost i ostaju zabilježeni u nacionalnoj svijesti kroz buduće generacije.

Istraživači društvenih odnosa još od stvaranja suvremenih društvenih znanosti uočili su poseban značaj koji simboli imaju za svako društvo te sa zanimanjem promatraju mehanizme stvaranja i održavanja simbola kao značajnog elementa „socijalnog cementa“ koji takvo društvo ujedinjuje u cjelinu. Prepoznaju se dva mehanizma stvaranja simbola koji osiguravaju proces „navikavanja“ društva na nove simbole, koji se pojavljuju u nekom razdoblju. Jedan mehanizam je normativna snaga, zakonska uspostava simbola, koji se stoga postaju omniprezentni silom zakona i zakonitom uporabom (tipično: državni grb, zastava). S druge strane, radi se o svojevrsnom zakonu asocijacije, pri čemu se simboli povezuju s emocionalno jakim događajima, koje članovi društva povezuju s ponosom, radosti i ushitom, ali i drugim snažnim emocijama kao što su patnja, bol i sućut. Emocijama podržani simboli „utiskuju“ se u društvenu svijest i postaju nerazdvojni dio nacionalne naracije. Važno je primijetiti da simboli ne nastaju samostalno, nego su uvijek rezultat promišljenog djelovanja određene „elite“ u društvu – bilo da se radi o političkoj eliti koja donosi zakone, ili o pojedincima „u pravo vrijeme na pravom mjestu“ koji svojom inicijativom i umjesnošću kreiraju simbole, koji se uspiju održati temeljem emocionalne veze koju zadobiju. Upravo je veći dio simbola iz Domovinskog rata rezultat takvih inherentnih procesa, a identificiranje pojedinaca koji su ih izradili i okolnosti u kojima su nastali, koliko god često bilo vrlo teško za otkriti, pružaju značajne elemente za shvaćanje suštine Domovinskog rata samog.

Među takvim kolekcionarima pojavljuju se pojedinci kojima sakupljanje predmeta postaje nedovoljno i voljni su napraviti korak dalje i upustiti se u njihovo dublje istraživanje i razjasniti ulogu koju su ti predmeti imali, korak više od stvaranja privatne zbirke. Napraviti takav iskorak iziskuje ne samo dobru volju i veliki elan, već i primjereni znanstveni pristup koji će omogućiti sustavno proučavanje. No, gdje ima volje ima i načina i to se može uočiti i na ovom skupu. Pojedinci koji su izvorno iz sasvim udaljenih znanstvenih područja, učinili su napor da usvoje potrebna znanja i vještine, koja im omogućuju interdisciplinarna istraživanja, koja njihovi predmeti interesa zahtijevaju.

S druge strane, proučavanje povijesnih događanja i njihove materijalne ostavštine temeljni je posao djelatnika muzeja i sličnih institucija, koji ovom pitanju prilaze s druge strane, na temelju predmeta i dokumenata u njihovim zbirkama. I jedni i drugi priznaju da bi njihov posao bez onih drugih bio mnogo teži i dugotrajniji i suradnja izvaninstitucionalnih pojedinaca i djelatnika muzeja može uroditi poželjnom sinergijom. Stoga je ovaj skup i zamišljen kao izuzetna prilika da se ove dvije uvjetno odvojene grupe istraživača susretnu, razmijene iskustva i rezultate istraživanja i po mogućnosti nastave suradnju u budućnosti na dobrobit proučavanja recentne hrvatske povijesti i nevjerojatno bogate simboličke baštine koju je to herojsko vrijeme ostavilo za pokoljenja koja dolaze.

Znanstveno-stručni skup *Semiologija obrambenoga Domovinskog rata* rezultat je inicijative grupe studenata Sveučilišta u Zadru, čije napore su na Sveučilištu prepoznali kao vrijedne potpore. Na njihov poziv Hrvatsko se grboslovno i zastavoslovno društvo s veseljem odazvalo da učestvuje u organizaciji, prepoznavši ciljeve sukladne svrsi i ciljevima Društva: unaprjeđenje heraldike i veksilologije te srodnih područja istraživanja, poticanje i razvijanje šireg interesa za njih te očuvanje tog dijela nacionalne baštine. Želja nam je da ovakva vrsta znanstveno-stručnog skupa bude poticaj za nastavak istraživanja i za buduće znanstvene radove koji će se posvetiti ovim značajnim temama.

Obrambeni Domovinski rat jedna je od najblistavijih epoha, kao i jedan od najpresudnijih događaja u dugoj hrvatskoj povijesti, s kojim je dosanjan više stoljeća star san o samostalnosti i neovisnosti Hrvatske. U vrijeme stvaranja samostalne i neovisne Hrvatske, u vrijeme ponosa i slave, kako volimo istaknuti, simbolika „malih“ elemenata, događaja i predmeta imala je izraziti značaj. Iako ponekad tek u podsvijesti pojedinaca, upravo su simboli i simbolični događaji bili protagonisti u stvaranju identiteta i obnavljanju nacije koja je nakon više desetljeća kriminalizacije i potiskivanja od strane vladajućih struktura postala slobodna.

Sloboda nacije prikazivala se upravo simbolima poput isticanja grba, zastave ili znakovlja na službenim odorama institucija i tijela koja su od represijskih aparata suzbijanja slobode nacije postali njeni čuvari, čuvari mirnoga sna hrvatskih građana, kako je to napomenuto na prvom postrojavanju prvih hrvatskih naoružanih formacija, prvih hrvatskih redarstvenika. Nakon godina nametanja socijalističke ikonografije i kriminalizacije svakog drugog simbola, skidanje zvijezde s kapa službene odore Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove, u tada još Socijalističkoj Republici Hrvatskoj sredinom 1990. Godine, bio je zaista izraziti semiološki događaj koji je od banalnog pospremanja zvijezde u džep postao predmet znanstvenog istraživanja. Danas ti, sada već možemo reći i povijesni događaji, zvuče neshvatljivo, međutim u tadašnjim okolnostima, napose zbog posljedica takvoga čina, oni su zaista bili prekretnica. Upravo iz toga možemo zaključiti kako je važnost simbola, u ovom slučaju pripadajućeg znakovlja, imala puno dublje značenje od komada tkanine ili metala koje pojedinca obilježava, odnosno ističe i slobodno se može interpretirati u okviru neke znanosti.

Upravo je semiologija znanstvena disciplina koja proučava simbole i njihova značenja, ulazeći u mnoge sfere, od medicine i filozofije do jezikoslovlja i jezika simbola poput znakovlja, odora, heraldičkih, filatelističkih, falerističkih i veksiloloških elemenata. U okviru njihovoga dugog povijesnog kontinuiteta koji je u pojedinim povijesnim epohama tek prividno potisnut, zavrijedili su postati predmet ovoga

znanstveno-stručnog Skupa i istraživanja uopće. U svezi s tim jedan od ciljeva ovoga Skupa je približiti upravo semiologiju kao znanstvenu disciplinu s multidisciplinarnim karakterom, koja će potaknuti proučavanje simbolike i njenih elemenata na znanstvenoj i stručnoj razini, a koja će time dobiti posebno mjesto u krugu širokog opsega proučavanja suvremene hrvatske povijesti i Domovinskog rata kao ključnog elementa u kojemu možemo pronaći brojne interese znanstvenika i znanosti. Iako se stječe dojam kako su spomenuti elementi iz vremena obrambenoga rata propisani pravilnicima i zakonskim dokumentima, ili su pak dio sjećanja suvremenika, moram napomenuti kako je proučavanje upravo tog dijela obrambenoga rata iscrpno, a izvori su nedostupni kao da se radi o nekoliko desetljeća ili stoljeća, a ne o tek nekoliko godina dugoj povijesti.

Domovinski rat obrađuje u kontekstu u kojemu ga njegovi suvremenici vjerojatno nisu zamišljali. U nizu znanstvenih radova i skupova, okruglih stolova te ostalih aktivnosti s kojima se pokušavamo odužiti svima koji su položili žrtvu u vremenu Domovinskog rata svoje su mjesto pronašli i oni mali, ali nadasve značajni segmenti koji upotpunjuju slagalicu onoga što nam je ostavljeno u nasljeđe. Danas, više godina nakon završetka rata, na nama je ostalo čuvati uspomenu na obrambeni Domovinski rat i pokušati svladati sve izazove koji stoje na tom putu, a upravo je i ovaj znanstveno-stručni skup „Semiologija obrambenoga Domovinskog rata“ organiziran s tim ciljem. Iako nešto drugačiji, nadam se da će Skup opravdati misiju proučavanja i predstavljanja proučenoga u aspektu s kojega se do sada nije sustavno posvećivala primjerena pozornost. Na kraju, ovaj znanstveno-stručni Skup posvećujem onima zbog kojih je danas moguće organizirati ovakve i slične događaje, onima koji su s obrambenim Domovinskim ratom otišli u vječnost.

Znanstveno – stručni skup

SEMIOLOGIJA OBRAMBENOGA DOMOVINSKOG RATA

SAŽECI

Ilija Vučur

profesor povijesti i geografije

Hrvatski memorijalno dokumentacijski centar Domovinskog rata

Marulićev trg 21, Zagreb

ilija.vucur@centardomovinskograta.hr

Iako je od završetka Domovinskog rata proteklo nepunih dvadesetak godina, mnogi događaji iz njega ostali su nerazjašnjeni ili o njima (posebice u široj ali i u stručnoj javnosti) kruže poluistine ili neistine. Jedan od takvih događaja je i pobuna policajaca srpske nacionalnosti Stanice javne sigurnosti Drniš koja se odigrala sa 20. na 21. kolovoza 1990. godine. Ključnu ulogu u zamagljivanju stvarnih dimenzija događaja odigralo je službeno negiranje pobune od strane Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Hrvatske te plasiranje u javnost neistina, poluistina i tendencioznih tumačenja od strane učesnika pobune. Zahvaljujući činjenici da je Hrvatski memorijalno dokumentacijski centar Domovinskog rata u posjedu dokumenata srpske i hrvatske provenijencije koji se odnose na pobunu, njihovom objektivnom analizom (uz korištenje do sada objavljene literature o pobuni) može se iznijeti potpunija i cjelovitija slika događaja u zgradi policije Drniš u noći 20./21. kolovoza 1990. godine.

POČECI SRPSKE POBUNE – PREGOVORI U DONJEM LAPCU U RUJNU 1990. GODINE

dr. sc. Janja Sekula Gibač

Hrvatski memorijalno dokumentacijski centar Domovinskog rata

Marulićev trg 21, Zagreb

janja.sekula@centardomovinskograta.hr

Predstavnici hrvatske Vlade, predvođeni ministrom unutarnjih poslova Josipom Boljkovcem, pokušali su s predstavnicima pobunjenih Srba na sastanku održanom 10. rujna 1990. u Donjem Lapcu dogovoriti normalizaciju stanja nakon „balvan revolucije“. Na sastanku je doista dogovoreno da će pobunjeni Srbi vratiti naoružanje oteto iz stanica milicije, a hrvatski predstavnici obvezali su se da će ispuniti srpski zahtjev, odnosno da će od Vlade zatražiti osnivanje sekretarijata unutarnjih poslova sa sjedištem u Kninu. Hrvatski predstavnici smatrali su da je na sastanku postignut značajan korak prema smirivanju situacije, primjerice, ministar Boljkovac izjavio je nakon sastanka kako su srpski predstavnici „prihvatili da priznaju hrvatsku državnost, hrvatski suverenitet te da žele dalje razgovore te da, opet ponavljam, vrate oružje.“ Međutim, Milan Babić opovrgnuo je to već sljedeći dan, izjavivši da Srbi u Hrvatskoj ne vjeruju hrvatskim vlastima te da on zbog toga ne može zatražiti da se vrati oteto naoružanje u milicijsku stanicu Knin. Slučaj zorno prikazuje političke okolnosti koje su vladale 1990. godine. Hrvatske vlasti nadale su se dogovorom i kompromisom smiriti situaciju na širem kninskom području, međutim, pobunjeni Srbi nisu bili spremni vratiti oružje koje im je bilo potrebno za sljedeću fazu, oružanu pobunu.

SLUŽBENE ODORE I ZNAKOVLJE REPUBLIČKOGA SEKRETARIJATA ZA
UNUTRAŠNJE POSLOVESRH I MINISTARSTVA UNUTARNJIH POSLOVA
REPUBLIKE HRVATSKE

Željko Jamičić

voditelj Muzeja policije

Hrvatski memorijalno dokumentacijski centar Domovinskog rata

Ulica grada Vukovara 33, 10000 Zagreb

zjamicic@mup.hr

Izlaganje ima za cilj predstaviti promjene koje su nastale u izgledu redarstvenih snaga u Hrvatskoj u razdoblju od 1989. do 1995. godine. Prikaz će se temeljiti na promjenama u odorama, oznakama zvanja u temeljnoj i specijalnoj policiji, na vizualnom izgledu vozila, registarskim oznakama i heraldičkim simbolima.

Iako je riječ o relativnom kratkom razdoblju ponekad je vrlo teško utvrditi jesu li odore i oznake pripadnosti usklađene s važećim pravilnicima jer, ili nije bilo dovoljno odora za sve pa se nosilo ono što je bilo dostupno, ili su se na njih svojevolumno prišivale oznake koje im nisu izvorno pripadale. Slična situacija je i kod zastava postrojbi specijalne policije koje se popularno naziva „ratnim zastavama“, iako tijekom rata te postrojbe nisu imale svoje zastave. U stvarnosti je riječ o zastavama udruga specijalne policije koje su osmislile svoje zastave nakon završetka rata.

KONSTRUIRANJE SRPSKE PARADRŽAVE U HRVATSKOJ: SIMBOLI U PROSTORU

Goran Mladineo

prof. Povijesti i geografije, znanstveni novak
Hrvatski institut za povijest

Opatička 10
goran@isp.hr

U izlaganju se na primjerima istražuje simboličko konstruiranje zasebnog identiteta srpske paradržave na okupiranim područjima Republike Hrvatske od 1991. do 1995. godine. Pritom se poseban naglasak stavlja na simbole vidljive u prostoru, čije je kreiranje i imalo za primarni cilj definiranje okupiranog područja kao zasebne cjeline koja je i na vizualnoj razini odvojena od ostalog dijela Republike Hrvatske. Primjeri takve strategije su izgradnja pravoslavnih crkvi, postavljanje javnih spomenika posvećenih istaknutim Srbima iz povijesti, a posebice onih koji komemoriraju stradanja Srba u Drugom svjetskom ratu, zatim preimenovanje ulica i ustanova te u manjoj mjeri i čitavih naselja. Istovremeno s tim procesom odvijalo se uklanjanje svih vidljivih tragova prisutnosti Hrvata u istom prostoru i simbola koji su doživljavani kao nesrpski.

Vjekoslav Kramberger

Vučjak 19, Požega
vjekokramberger@gmail.com

Po uzoru na masovnu proslavu 600. obljetnice bitke na Kosovu polju 1989. godine, na prvim okupljanjima Srba na prostoru tadašnje SR Hrvatske bilježi se sve masovnija uporaba srpske nacionalne simbolike. To je u prvom redu srpska trobojnica sa zlatnim križem u sredini, a zatim šajkače i kokarde. Krajem 1990. godine u Kninu je ustanovljena tzv. Srpska Autonomna Oblast Krajina, čije vodstvo uz potporu JNA i vodstva iz SR Srbije postupno širi svoj nadzor na sva područja Hrvatske koja su većoj mjeri nastanjena Srbima. Sve je to bio uvod u ono što će se zbivati narednih godina na okupiranom području Republike Hrvatske. Uskoro izbijaju prvi oružani sukobi, a pripadnici oružanih snaga – vojska i milicija SAO Krajine, te „gostujuće“ dobrovoljačke postrojbe iz Srbije koriste tipične četničke oznake na svojim uniformama koje nas na veliko podsjećaju na četničko znakovlje u Drugom svjetskom ratu, što je i tema ovoga izlaganja.

AGRESIJA NA REPUBLIKU HRVATSKU I STVARANJE ORUŽANIH SNAGA RH

Frane Bojmić, univ. mag. hist.

profesor povijesti i geografije

Marulićev trg 21, Zagreb
franekun@gmail.com

Rezolucijom Ujedinjenih naroda 3314 iz 1974. godine, agresija se poima kao međunarodni zločin. Ostvaruje se uporabom vojne, ekonomske, političke i svake druge moći države. No agresiju ne čini samo stadij izravne provedbe, nego i stadiji poticanje, planiranje i priprema. Stoga su predmet rada i događaji koji su prethodili izravnoj agresiji, a bitni su utjecajni čimbenici procesa oblikovanja sustava obrane demokratske Hrvatske.

Predmet prvog dijela rada je vojni aspekt agresije a iskazan je kroz: (1) osnove sustava obrane Jugoslavije te njegove preinake uzrokovane odrednicama nove Strategije općenarodne obrane i društvene samozaštite; (2) preustroj Jugoslavenske narodne armije (JNA) i preinake u sustavu zapovijedanja snaga Teritorijalne obrane (TO) republika i pokrajina; (3) mjesto i ulogu JNA u pobuni dijela hrvatskih građana srpske nacionalnosti; (4) idejnu zamisao izravne agresije JNA na Hrvatsku. Predmet drugog dijela rada je proces razvoja sustava obrane demokratske Hrvatske u okolnostima određenim prethodno navedenim utjecajnim čimbenicima i obvezom uvažavanja saveznih (jugoslavenskih) zakona. Predmet trećega težišnog dijela rada je proces stvaranja Hrvatske vojske (HV) kao nositelja sustava obrane. Bolo ga je moguće započeti tek nakon saborske Ustavne odluke o samostalnosti i neovisnosti (25. lipnja 1991.) i određenja političko-pravnog okvira kao polazne osnove. U radu je iskazan prezentiranjem ključnih problema razvoja HV i procesa oblikovanja organizacijske strukture sustava zapovijedanja Oružanim snagama. Proces stvaranja Oružanih snaga je praktično završio početkom 1992. godine, nakon čega slijedi razdoblje njihove kvalitativne nadgradnje.

Ivica Neveščanin i Andreja Smetko

profesor povijesti i arheologije; profesorica povijesti i etnologije
(kustosi Hrvatskog povijesnog muzeja)
Hrvatski povijesni muzej

Matoševa 9, 10000 Zagreb
i.nevescanin@hismus.hr; a.belusic@hismus.hr

Godine 2011. Hrvatski povijesni muzej priredio je izložbu „Domovinski rat“. Putem šestotinjak odabranih originalnih muzejskih predmeta raspoređenih u pet kronološko-tematskih cjelina prezentirani su događaji i procesi koji su obilježili razdoblje stvaranja samostalne i suverene Republike Hrvatske i njezine obrane u nametnutom ratu. Cilj je izlaganja unutar pojedinih izložbenih cjelina predstaviti raznovrsne predmete koji svojim oblikom/izgledom i dokumentarnošću predstavljaju simbole Domovinskog rata i kao takvi predstavljaju ključne eksponate u komuniciranju izložbenih poruka posjetiteljima. Prema uporabnoj funkciji i semiološkim elementima koje sadrže, mogu se razaznati predmeti vojne tematike, predmeti državnopravne i političke tematike te predmeti društveno angažirane tematike, a koji svjedoče o srpskoj pobuni u Hrvatskoj, tijekom agresije, formiranju obrane, ratnoj svakodnevnici i državnopravnim procesima stvaranja Republike Hrvatske. Na tim su predmetima najčešće prisutni heraldički i veksilološki elementi, te znakovni elementi koji simboliziraju rat korišteni u funkciji isticanja državnosti, nacionalne pripadnosti, definiranje onoga drugog, neprijatelja i izražavanja patnje i stradanja, odnosno poziva da se rat zaustavi. Također na izložbi su zastupljeni i predmeti koji ne sadrži vidljive, znakovne elemente Domovinskog rata, već su svojom pripadnošću, značenjem i medijskom prisutnošću postali simbolima rata. Takvi jedinstveni osobni predmeti iz Domovinskog rata najvrednija su materijalna i nematerijalna baština tog razdoblja u fundusu Hrvatskoga povijesnog muzeja.

SLUŽBENE ODORE I ZNAKOVLJE ORUŽANIH SNAGA REPUBLIKE HRVATSKE

Marin Sabolović

bacc.univ.geog.
Sveučilište u Zadru

Vukovarska 9, Bjelovar
marinsabolovic@net.hr

Nakon što je Sabor Republike Hrvatske (RH) izglasovao Deklaraciju i Ustavnu odluku o proglašenju RH samostalnom i neovisnom u lipnju 1991. godine, započela je nova epoha u njenoj povijesti potvrđena međunarodnim priznajem 1992. Iako su već u travnju 1991. osnovane jedinice Zbora narodne garde, preteča Hrvatske vojske, s formalno-pravnim procesom stvaranja RH započeo je i proces stvaranja Oružanih snaga (OS). Korištenje službenih odora OS RH i njenih sastavnih dijelova kao vanjskog obilježja OS, odnosno vidova unutar njih započinje najkasnije u ožujku 1992. godine, prvenstveno s odorom Hrvatske ratne mornarice čiji su izgled i kroj zadržani, tj. preuzeti od Jugoslavenske ratne mornarice. Kroz 1992. godinu nastavlja se intenzivni proces uniformiranja časničkih kadrova, izrađene su odore kopnene vojske i ratnog zrakoplovstva, a do okončanja Domovinskog rata dizajnirano je i izrađeno više od 20 različitih službenih odora s više desetaka različitih dijelova odora koje su 1996. Odlukom o odorama u oružanim snagama Republike Hrvatske i Pravilnikom o vojnim odorama standardizirane.

VOJNO ZNAKOVLJE I SLOGANI – IZMEĐU ARBITRARNOSTI I MOTIVACIJE

Vlado Sušac, doc. dr. sc.

Sveučilište u Zadru

dr. Franje Tuđmana 24 i
vsusac@unizd.hr

Namjera je ovoga rada prikazati semiotičku strukturiranost verbalnih i slikovnih označitelja unutar znakovnog sustava Domovinskog rata s naglaskom na metaforičko-metonimijska preslikavanja. Pretpostavka je da metonimijski odnosi koji u sebi sadrže uzročno-posljedični kauzalitet donose veći stupanj identifikacije s regionalnom pripadnošću, a time i posebnosti pojedinih postrojbi, nego što je to slučaj s metaforički utemeljenim znakovljem, koje u sebi nosi veći stupanj arbitrarnosti odabira, a time često i klišeiziranosti

Željko Heimer, boжник dr. sc.

predsjednik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Ministarstvo obrane Republike Hrvatske

Pazinska 50, Zagreb
zheimer@gmail.com

Zastave postrojbi pojavljuju se u raznim oblicima u uporabi u vojskama od pamtivijeka. Ranije simboli božanstva zaštitnika, vladara ili zapovjednika, u moderno doba postaju istinski simboli postrojbe kao društvene grupe, koji utjelovljuju duh postrojbe i predstavljaju fizički simbol apstraktne ideje jedinstva postrojbe. Hrvatske postrojbe pronosile su svoje zastave širom Europe, sve do osamostaljenja Hrvatske, uglavnom prikazujući simbole suverena i nacija pod kojima su služile. U samostalnoj Hrvatskoj, nedostatkom regulative i prakse dodjele, nastaju spontano te odražavaju u punom smislu simbole i ideale postrojbe. Razlikuje se nekoliko tipova dizajna, koji pokazuju tendenciju usustavljenja i razvoja identiteta početkom 1990-ih, kao temelj suvremenoga hrvatskog vojnog identiteta, a koji iskazuje niz identitetskih razina, od postrojbe, rodova i grana, do lokalnoga, regionalnog i nacionalnog, s likovnim, uporabnim i konceptualnim značajkama koje su specifične za Hrvatsku. Zastave postrojbi nastale tijekom Domovinskog rata i danas imaju moć snažnih simbola koji sadrže emocionalni naboj koji uvelike nadilazi njihovu materijalu podlogu.

SEMIOLOGIJA OBRAMBENOGA DOMOVINSKOG RATA NA PRIMJERU FILATELISTIČKOG MATERIJALA

Marin Buovac

profesor arheologije, njemačkog jezika i književnosti

marin.buovac@zd.t-com.hr

U vrijeme Domovinskog rata na području Republike Hrvatske izašao je određen broj redovitih i prigodnih poštanskih maraka, koje su svojim motivima i predstavama reflektirali ratno stanje na definiranim prostorima. Naime, razmjerno malen broj tih maraka obilježen je predstavama, kojima možemo neposredno utvrditi povezanost s tim ratnim zbivanjima na definiranim prostorima početkom 1990-ih godina. Znatno veći broj poštanskih maraka iz tog doba tek posredno može upućivati na samostalnost i odcjepljenje od dotadašnje jugoslavenske državne tvorevine/sveze, time što se veliča povijesno, kulturno ili neko drugo pravo na samoodređenje i samosvojnost.

o. Slavko Rajič, dr. sc.

Vojni odrinarijat u Republici Hrvatskoj

Marulićev trg 21, Zagreb
srajic10@gmail.com

U ovom radu želim prikazati da su religiozni simboli u Domovinskom ratu proizašli iz vjere hrvatskog branitelja, odnosno vjere hrvatskog naroda. Puno je slučajeva u povijesti ratovanja gdje se određena pobjeda pripisivala čudesnoj pripomoći odozgo, s neba. Moglo se puno puta čuti i pročitati da se pobjeda Hrvatske vojske u Domovinskom ratu ne može objasniti bez prsta Božjeg, bez pomoći odozgo. "A pobjeda je veličanstvena. Zapravo, veća od one kada je mladić David pobijedio Golijata. Golijat, golemi vojnik, doslovce naoružan do zuba, ulijevao je strah u kosti svojim neprijateljima. Nitko mu se nije usudio suprotstaviti. Ali mladi David, pouzdajući se u Boga, uzeo je pastirsku pračku i odabrao nekoliko kamenčića iz potoka. Ta starozavjetna Davidova „krunica“ oborila je Golijata i raspršila moćnu filistejsku vojsku. "Hrvatska vojska, oboružana beskrajno velikim pouzdanjem u Boga i sebe, krenula je u borbu protiv Golijata. Da bismo mogli razumjeti hrvatskog vojnika u Domovinskom ratu s krunicom oko vrata i da bismo mogli shvatiti hrvatski narod koji uzima svijeću, krunicu i križ i odlazi u crkve i na trgove na zajedničku molitvu tražeći Božju pomoć, u prvom sam dijelu ovog rada ukratko prikazao karakter Domovinskog rata. Rat je nametnut. Izvršena je agresija na Republiku Hrvatsku. Hrvatski narod je s punim pravom i obvezom ušao u pravedni, obrambeni i legitimni rat. U drugom dijelu sam progovorio o dušobrižništvu u vojsci kroz povijest. Prisutnost „svetog“ nije rezervirana samo za mirna i dobra vremena, nego, još i više, za nemirna i ratna vremena. A u trećem dijelu progovorit ću o religioznim simbolima u Domovinskom ratu. Krunica oko vrata hrvatskog vojnika – ratnika, križevi i svijeće postavljeni po trgovima hrvatskih gradova i oko njih okupljeno mnoštvo vjernika koje moli Božju pomoć u ratnim vremenima, znakovi su potpunog predanja u ruke Božje. Prisutnost „svetog“ u Domovinskom ratu jedno je od glavnih obilježja Domovinskog rata i pobjede u tom ratu. Zato su neki osjećajući „sveto“ kod Hrvata proglašavali Domovinski rat vjerskim, neki svetim, a neki čak i križarskim ratom. A prisutnost „svetog“ u Domovinskom ratu je samo znak vjere hrvatskog vojnika i hrvatskog naroda.

Damir Markuš

Tijekom opsade grada Vukovara Hrvatski radio Vukovar bio je izraziti psihološki element za branitelje i civile koji su se tada nalazili u opkoljenom gradu. U Vukovar sam došao u posljednjoj skupini kao pripadnik Hrvatskih oružanih snaga koje je bilo sastavljeno od dragovoljaca iz cijele Hrvatske, Bosne i Hercegovine i stranih dragovoljaca poput najpoznatijeg, kasnije stradalog Jeana-Michela Nicolliera. U uobičajenoj svakodnevici agresije na Vukovar postojali su neobični trenutci koji su imali veliki značaj za branitelje Vukovara, a započinjali su u večernjim satima. Hrvatski radio Vukovar te novinari i djelatnici radija čitali su izvješća o stanju na vukovarskom ratištu, recitirali stihove o opkoljenom gradu i tako pružali poseban oblik otpora agresoru. Upravo događaji koji su uslijedili nakon što u večernjim satima kada su po ustaljenom rasporedu slijedile vijesti, Hrvatski radio Vukovar više nije emitirao signal, pokazat će specifičnost simbolike glasa vukovarskih novinara. To potvrđuje i ubojstvo Siniše Glavaševića, novinara Hrvatskog radija Vukovar kao, pokazat će se, jednoga od prvih ubijenih na Ovčari te ostalih djelatnika, novinara i tehničkog osoblja koji su zajedno s više od 700 osoba ubijeni na vukovarskom Veleprometu i Ovčari.

Znanstveno – stručni skup

SEMIOLOGIJA OBRAMBENOGA DOMOVINSKOG RATA

PREGLED EKSPONATA IZLOŽBE

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA REPUBLIKE HRVATSKE

1

Službene odore Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP RH)

Službena odora MUP-a RH za zimsko razdoblje (1992.-1994.)

- Kapa službene odore preuzeta od milicije s prvom varijantom službene oznake¹ za ljetno razdoblje (1990.-1991.)
- Kapa službene odore preuzeta od milicije s oznakom PHR za zimsko razdoblje (1990.-1991.)
- Kapa službene odore preuzeta od milicije s drugom varijantom službene oznake² za ljetno razdoblje (1990.-1991.) *Slika 1.*
- Kapa službene odore preuzeta od milicije s oznakom MUP-a RH za zimsko razdoblje (1990.-1991.)
- Kapa službene odore MUP-a RH s oznakom (1992.-1994.)
- Kapa službene odore MUP-a s trećom varijantom službene oznake za službenike sa srednjom stručnom spremom (1995.)
- Kapa službene odore MUP-a s trećom varijantom službene oznake za službenike s odgovarajućom višom ili visokom stručnom spremom (1995.)

2 *

ORUŽANE SNAGE REPUBLIKE HRVATSKE

3

Službene odore Oružanih snaga Republike Hrvatske

Službena odora OS RH za zimsko razdoblje za nosioce časničkih činova (1993.-1995.)

Službena odora OS RH za zimsko razdoblje za nosioce dočasničkih činova (1993.-1995.)

- Kapa službene odore za nosioce činova od brigadira do stožernog generala (1993.-1994.) *slika 3.*
- Kapa službene odore Hrvatske kopnene vojske (HkoV) za nosioce činova brigadira i stožernog brigadira (1993.-1995.)
- Kapa službene odore za nosioce činova HkoV-a od general-bojnika do stožernog generala (1993.-1995.)

¹ Modificirana oznaka milicije Sekretarijata za unutrašnje poslove. S poledine oznake skinuta je zvijezda petokraka i na njeno mjesto pričvršćen stilizirani prikaz hrvatskog državnog grba s motivom pletera položenog vodoravno iznad prvog reda kvadrata šahovnice (u daljnjem tekstu oznaka Prvog hrvatskog redarstvenika (PHR)).

² u daljnjem tekstu oznaka MUP-a RH

HRVATSKA KOPNENA VOJSKA

Službene odore HKoV

Službena odora HKoV za zimsko razdoblje (1994.)

- Kapa službene odore za nosioce dočasničkih činova za zimsko razdoblje
- Kapa službene odore za nosioce nižih časničkih činova za zimsko razdoblje
- Kapa službene odore za nosioce viših časničkih činova za zimsko razdoblje
- Kapa službene odore za nosioce činova brigadira i stožernog brigadira za zimsko razdoblje
- Kapa službene odore za nosioce generalskih činova za zimsko razdoblje *slika 4.*

Službena odora HKoV za ljetno razdoblje (1994.)

- Kapa službene odore za nosioce nižih časničkih činova za ljetno razdoblje

HRVATSKO RATNO ZRAKOPLOVSTVO

Službene odore Hrvatskog ratnog zrakoplovstva (HRZ)

Službena odora Hrvatskog ratnog zrakoplovstva (HRZ) za zimsko razdoblje (1994.)

- Kapa službene odore za nosioce nižih časničkih činova za zimsko razdoblje
- Kapa službene odore za nosioce viših časničkih činova za zimsko razdoblje
- Kapa službene odore za nosioce činova brigadira i stožernog brigadira za zimsko razdoblje *slika 5.*
- Kapa službene odore za nosioce generalskih činova za zimsko razdoblje (I. verzija)
- Kapa službene odore za nosioce generalskih činova za zimsko razdoblje (II. verzija)

Službena odora pripadnika HRZ za zimsko razdoblje (1994.)

Službena odora HRZ za ljetno razdoblje (1994.)

HRVATSKA RATNA MORNARICA

Službene odore Hrvatske ratne mornarice (HRM)

Službena odora HRM za zimsko razdoblje do čina časničkog namjesnika (1993.)

Službena odora HRM za zimsko razdoblje od čina zastavnika do stožernog admirala (1992.)

Službena odora HRM za zimsko razdoblje za nosioce činova od čina zastavnika do stožernog admirala (1993.)

Svečana odora HRM za nosioce činova od zastavnika do stožernog admirala (1993.)

- Kapa službene odore za nosioce časničkih činova za ljetno razdoblje (1993.)
- Kapa službene odore za nosioce admiralskih činova za ljetno razdoblje (1993.) *slika 6.*
- Kapa službene odore za pripadnike 3. gardijsko-mornaričko-plovačke postrojbe 1. hrvatskog gardijskog zbora (1995.)

SIMFONIJSKI ORKESTAR OS RH

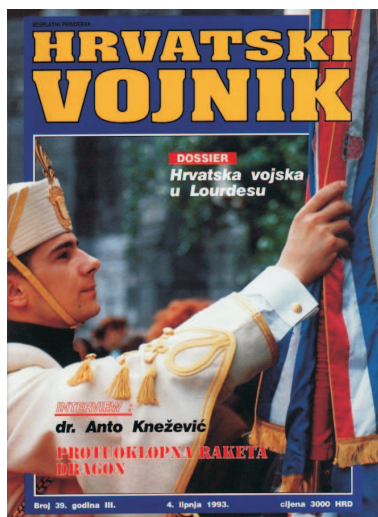

7 *

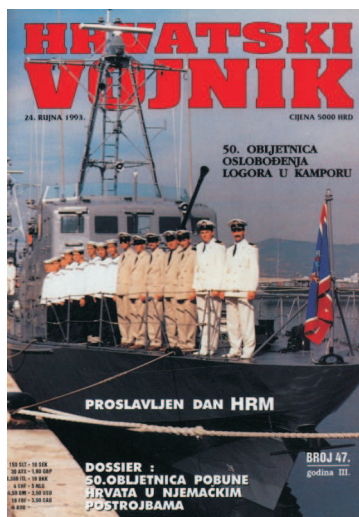
Službene odore Simfonijskog orkestra OS RH

Službena odora Simfonijskog orkestra OS RH za zimsko ra

- Kapa službene odore Simfonijskog orkestra OS RH za zimsko razdoblje
- Kapa službene odore Simfonijskog orkestra OS RH za proljetno razdoblje *slika 7.*

8 *

9 *

*

Slika 2.: oznaka pripadnika pomorske policije

Slika 8.: pripadnik OS RH-a u povijesno-tradicijskoj odori (naslovnica časopisa Hrvatski vojnik, lipanj 1993.)

Slika 9.: pripadnici HRM postrojeni u službenim odorama prigodom rubnog pozdrava (naslovnica časopisa Hrvatski vojnik, rujan 1993.)

